

«ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ N°65 ԱՎԱԳ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ»
ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա՝ Հայոց լեզու և Գրականություն

Մասնակից՝ Հասմիկ Հովհաննիսյան

Թեմա՝ Պատմավեպի ուսուցման առանձնահատկությունները և
արժեհամակարգի ձևավորումը դրանց միջոցով

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ -----3

ԳԼՈՒԽ 1 Պատմավեպի ուսուցման առանձնահատկությունները -----5

ԳԼՈՒԽ 2 Պատմավեպի ուսուցումը -----6

ԳԼՈՒԽ 3 «Սամվել» պատմավեպի ուսուցումը -----8

ԳԼՈՒԽ 4 «Գևորգ Մարգարետունի» պատմավեպի ուսուցումը -----11

ԳԼՈՒԽ 5 Դերենիկ Դեմիրճյան «Վարդանանք»պատմավեպի ուսուցման
առանձնահատկությունները-----12

Պատմավեպերի լեզուն և ոճը_____14

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ -----15

Գրականության ցանկ_____16

Ներածություն

Մեծ է գրականության դերը աճող սերնդի աշխարհայացքի ձևավորման ճանաչողական գիտելիքների հարստացման և բարոյական ու գեղագիտական դաստիարակության գործում:

Հայ գրականության դասընթացի հիմնական նպատակներից մեկը անհատի հոգևոր ու մտավոր զարգացմանը , անձի արժեքային համակարգի ձևավորմանը նպաստելն է, որի իրականացման համար անհրաժեշտ է սովորողներին հաղորդակից դարձնել հայ ժողովրդի հոգևոր ժառանգությանը , ազգային ու համամարդկային իդեալներին ու ձգտումներին , գրական հերոսների օրինակով և գրական երկերի գաղափարագեղարվեստական հարստության օգտագործմամբ նրանց մեջ սերմանել բարոյական արժեքներ՝ մարդասիրություն , պատասխանատվություն , հաստատակամություն , բարեխղճություն և լիարժեք ու ներդաշնակ մարդու բարոյականային այլ հատկանիշներ :

Հասարակական-քաղաքական կյանքում կատարվող տարաբնույթ երևույթները ազդում են հատկապես նոր սերնդի մտածողության , ազգային արժեքների նկատմամբ մոտեցումների և հոգևոր ընկալումների վրա : Ապագան կերտողը հայ հոգևոր արժեքները պահպանողն ու շարունակողն , սակայն , հենց այս սերունդն է լինելու , և նրա վաղվա գործելակերպը ու ազգապահպան դերը պայմանավորված է այսօր ձեռք բերված գիտելիքներով ու դաստիարակությամբ :

Պայմանավորված է նրա՝ հոգևոր և ազգային արժեքների ճանաչման ու գնահատման չափանիշներով , դրանց նկատմամբ դրսևորվող պատասխանատվության , հպարտության զգացումներով և կյանքում այդ արժեքներով ապրելու խորը գիտակցությամբ : Այլ կերպ ասած՝ պայմանավորված է անհատի արժեքային համակարգի , ազգային հոգեկերտվածքի ձևավորմամբ , որի ոչ այնքան դյուրին իրավանցման պատասխանատվությունն ու բարդությունն ընկնում է դպրոցի , հատկապես հայոց լեզվի և հայ գրականության ուսուցչի ուսերին :

Հայ ժողովուրդն ազգային արժեքների հաստատությամբ մեծագույններից է այս մոլորակում , արժեքներ , որոնք , վաղուց արդեն հատելով տարածություն , սահման և ժամանակ , դարձել են համամարդկային մշակույթի , գեղագիտության ու բարոյական չափանիշների անքակտելի մասը:

Մեր հետազոտական աշխատանքի նպատակն է մատնանշել այն ուղիները , որոնց միջոցով պատմավեպերի ուսուցման ժամանակ սովորողների մոտ կձևավորվի արժեքային համակարգ:

Պատմավեպի ուսուցման առանձնահատկությունները

Գրականության դասավանդման նոր հայեցակարգը այսպես է սահմանում առարկայի տեղը ուսումնական այլ առարկաների շարքում.«Գրականության ուսումնասիրությունը սովորողի բառապաշարի հարստացման, պատկերավոր մտածողության, երևակայության և ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը և գրական ճաշակի ձևավորմանը զուգընթաց աշխարհաճանաչողության, ինքնաճանաչման, ինքնագնահատման և ինքնակատարելագործման արդյունավետ միջոց է և մեծապես նպաստում է բարձր բարոյական գծերի՝ հայրենասիրության, քաղաքացիական պատասխանատվության, մարդասիրության և սոցիալ-հոգեբանական այլ արժեքների արմատավորմանը, զգացական –հուզական, գաղափարական ու հանրակեցական դաստիարակությանը»:

Ե՛վ միջին դպրոցի, և՛ ավագ դպրոցի գրականության դասագրքերում ընդգկված գեղարվեստական նյութը այս խնդիրներն ու նպատակներն իրականացնելու բազմակողմանի հնարավորություններ է տալիս:

Ուսուցիչներին, առհասարակ դպրոցի հետ մոտիկից շփվողներն այսօր հաճախ են դժգոհում գրականության դասերի նկատմամբ աշակերտների անտարբերությունից:Հիմա՝ տեխնիկայի բարձրագույն նվաճումների ժամանակահատվածում, առավել ևս կապիտալիստակն փոխհարաբերությունների նախնական այս ժամանակահատվածում դժվար է աշակենտին ստիպել, որ նրանք կապվեն գրքին, իրենց ներաշխարհում փայփայեն և աշխատեն նմանվել գրական այս կամ այն հերոսին: Բայց դա միայն մասամբ է իրական և նուրբ դիտողականություն ունեցող ուսուցիչը անմիջապես կարող է նկատել, թե ինչպես են փայլում աշակերտի աչքերը մի լավ գեղարվեստական բնագրի գեղեցիկ ընթերցումից, գրավիչ բացատրությունից, ինչպես նաև էպոսի, պատմավեպերի ճիշտ ուսուցումից:

Ուղղակի պետք է աշակերտի մոտ արմատավորել այն գիտակցությունը, թե ազգային արժեքները հավիտենական են, ժամանակի ընթացքում փոխում են իրենց ձևը, բայց բովանդակությունը նույն է մնում:

Պատմավեպի ուսուցումը լայն առումով ունի հին պատմություն՝ սկսած V դարից: Եվ իհարկե կան գրականության ուսուցման մեթոդիկայի հետ կապված մի շարք ձեռնարկներ, կարող

է օգտվել մեծաքանակ և առաջնակարգ հետազոտություններից, ինչպես նաև երեք հեղինակների՝ Բաֆֆու, Մուրացանի, Դեմիրճյանի գրական ժառանգությունը:

Պատմավեպի ուսուցումը

Գրական երկերի ուսուցման կազմակերպումը պայմանավորված է նրանց ժանրային առանձնահատկություններով: Միջին դպրոցում աշակերտները հակիրճ գիտելիքներ են ձեռք բերում վեպի պատմվածքի, դյուցազներիգության, թատերգության, բանաստեղծության մասին:

Ի՞նչ պետք է իմանան աշակերտները արձակ կամ էպիկական ստեղծագործությունների մասին և ինչպես պետք է այդ գիտելիքները կիրառեն ուսումնական գործընթացում:

Ուսումնական գործունեության մեջ ներգրավված աշակերտը գիտելիքներ պետք է ունենա և ճանաչի գրական տեսակները, ժանրերը, գրական երկի կառուցվածքը՝ այնուհետև՝ իր բաղկացացիչ տարրերով, կերպարները, գեղարվեստական այն միջոցները, որոնց կիրառությունը խոսքը դարձնում է հուզական, պատկերավոր, գեղեցիկ և նեագող:

Պատմավեպերի ուսուցումը հիմնականում պետք է կատարվի հետազոտական մեթոդի միջոցով՝ աշակերտների համագործակցային, ինչպես նաև անհատական ուսումնական գործունեության շրջանակներում՝ ուսուցչի ղեկավարությամբ և կողմնորոշմամբ:

Հետազոտական մեթոդը պահանջված է աշակերտների ինքնուրույն-որոնողական գործունեությունը: Աշակերտի համար կարևոր հիմնախնդիրը գրական երկի ստեղծագործական պատմությունն է:

Գործնական առաջադրանքների միջոցով նախ աշակերտները բացահայտում են՝ ինչ է պատմավեպը: Ուսուցիչն իր ձեռքի տակ միշտ պետք է ունենա Էդ.Ջրբաշյանի «Գրականագիտություն», «Գրականագիտության բառարանը»: Ստորև ներկայացնենք դրանց հիման վրա կազմված առաջադրանքներ, որոնց լուծումը պահանջում է խմբային աշխատանք 1.Բաֆֆու «Մամվել»-ը պատմավեպ է, որովհետև նրա մեջ տրված է՝ ա) հեղինակի ապրած ժամանակաշրջանի պատմական իրադարձությունների գեղարվեստական նկարագիրը:

բ) Մեր պատմության հեռավոր անցյալում կատարված պատմական իրադարձությունների գեղարվեստական նկարագիրը:

2. Պատմավեպում գործող հերոսները՝

ա) հեղինակի երևակայության ծնունդ են

բ) իրական, պատմական անձնավորություններ են՝ վերածված գրական կերպարների

գ) հեղինակի ժամանակակիցներն են՝ դարձած գրական երկի հերոսներ:

3. Պատմավեպում տրված է՝

ա) հեղինակի ապրած ժամանակաշրջանի, հասարակության միջավայրի և կենցաղի նկարագիրը:

բ) ինչ-որ մտացածին միջավայրի նկարագիր

գ) պատմական այն անցյալի միջավայրի ու կենցաղի նկարագիրը, որի մեջ ապրել և գործել են վեպում հանդես եկող կերպարները:

4. Ի մի բերելով ճիշտ պատասխանների տարբերակները՝ ընտրեցեք պատմավեպի ջնակերպման ճիշտ տարբերակը:

Պատմավեպ է կոչվում է այն ծավալուն արձակ ստեղծագործությունը, որի մեջ՝

ա) տրված է ժողովրդի պատմական անցյալի դեպքերի և իրադարձությունների, այդ շրջանին բնորոշ միջավայրի ու կենցաղի գեղարվեստական նկարագիրը, իսկ պատկերված հերոսները գրական կերպարի վերածված պատմական անձնավորություններ են:

բ) Պատկերված են հեղինակի ապրած ժամանակաշրջանի իրադարձությունները, կենցաղը և մարդիկ:

Աշակերտները պետք է ընտրեն ճիշտ տարբերակները:

Երեք պատմավեպերը անցնելուց հետո մշակվում են նոր առաջադրանքներ, որոնք նպատակ են հետապնդում համեմատության ու գուգորդման միջոցով բացահայտելու՝ 1) այդ երեք պատմավեպերի միջև եղած ժանրային ընդհանրությունները 2) նրանցում պատկերված պատմական դարաշրջանների և իրադարձությունների տարբերությունները, 3) հեղինակների՝ պատմական անցյալը ներկային մոտեցնելու և այդ ճանապարհով ժամանակակից խնդիրներին պատասխան տալու մոտեցումների տարբերությունը, 4) յուրաքանչյուր երկի կառուցվածքի, գաղափարական միջոցների տիպականացման ու հեղինակների գրական հայացքների տարբերությունը, 5) գրողի անհատականության կնիքը կրող տարբերիլեզվի, ոճի, պատմելու, պատկերներ ստեղծելու

առանձնահատկությունները¹:

Կարևոր է նաև պատմական աղբյուրների ճանաչումը, բացահայտում, իրականի և գեղարվեստականի տարբերությունները հասկանալն ու մեկնաբանելը:

Կարելի է կազմակերպել նաև դաս-դասախոսություններ հետևյալ հարցերի վերաբերյալ.
ա)Պատմավեպի գրման շարժառիթները, պատմական և ժամանակակից խնդիրները
բ)Պատմավեպի թեմայի ընտրության հանգամանքները, նմանությունը տարբեր ժամանակաշրջանների պատմաքաղաքական իրադարձությունների միջև և այլն:

2.«Սամվել» պատմավեպի ուսուցումը

Աշակերտները նախապես կարդացել են վեպը, ուսուցչի ուղղորդմամբ կատարել են անհրաժեշտ գրառումներ և նշումներ:

Տրված մոտավորապես 8 դասաժամերի ընթացքում անհրաժեշտ է անդրադառնալ հետևյալ հարցերին

- 1) «Սամվել» պատմավեպը, գրության շարժառիթը, դարաշրջանը, պատմական հիմքը
- 2) Բաֆֆու տեսակետները պատմավեպի նշանակության մասին
- 3)Պատմական նյութի գեղարվեստական մշակման հիմնական սկզբունքը վեպում
- 4)Վեպի կառուցվածքը,սյուժեն,կերպարները, լեզուն և ոճը:

Իհարկե, եթե աշակերտները ընթերցած չլինեն վեպը, այս ամենի յուրացումը թերի կլինի:
«Սամվել» պատմավեպի ուսուցման առանձնահատկություններից ստորև ներկայացնենք մի քանիսը:

Բացահայտվում են երկի թեման ու դեպքերի ժամանաշրջանը: Պատմական նյութը ներկայացվում է՝ հենվելով միջառարկայական կապի՝ հայոց պատմության և գրականության միջև: «Սամվել» վեպի պատմական դարաշրջանը հայ պետականության դժվարին իրադրության ժամանակահատվածն է, Բաֆֆու նյութը հիմնականում քաղել է Փավստոս Բուզանդի և Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմությունից»:

Ուսուցիչը իր հաղորդման ընթացքում հատվածաքար ներկայացնում և զուգահեռներ է անցկացնում Փավստոս Բուզանդի, Փարպեցու, Խորենացու պատմություններից մի քանի

¹ Ռուզան Դոլուխանյան «Պատմավեպի ուսուցումը ավագ դպրոցում» էջ 15

հատված, ուսուցիչը պետք է նշի նաև այլ պատմիչների անուններ: Այնուհետև պետք է անդրադառնալ վեպի առաջաբանին, ուր գրողը կարևորում է հայ գրականության համար պատմավեպի դերը: «Պատմությունը մի վարդապետարան է, մի դասարան է, որի մեջ ապագա սերունդը կրթվում է՝ զգուշանալով նախնյաց սխալներից և հետևելով նրանց լավ գործերի օրինակին»:

Ուսուցիչը անդրադառնում է նաև վիպասանի բողոքին՝ կարևորելով պատմության թանգարանների դերն ու նշանակությունը նաև այժմ, իսկ դրանք և այն մասին, թե ինչու պատմական վեպում պետք է լինեն և՛ կանանց, և՛ հասարակ մարդկանց կերպարներ: Ընթերցվում է առաջաբանը, առանձնացվում են հատվածներ՝ կապված պատմական նյութի գեղարվեստական մշակման հարցերին:

Այնուհետև սյուժեի և կառուցվածքի վերաբերյալ կարելի է լրացնել հարցաշար. Նպատակն է ստուգել աշակերտների կողմից վեպի ընթերցումը, նրանց՝ պատմական դեպքերի իմացությունը: Շատ է օգնում նաև հետազոտական աշխատանքի տեսակներից մեկը՝ գրական աշխարհագրությունը: Աշակերտը, օգտվելով տեղեկատվական աղբյուրներից: Դա կարելի է հանձնարարել մի խմբի: Սա նպաստում է աշակերտների՝ տարբեր աշակերտներից ստացած գիտելիքների ամրապնդմանը, ճանաչողական ունակությունների խորացմանը:

«Սամվել» պատմավեպի ուսուցման բաղադրամասերից է կերպարների բնութագրականները:

Շատ բարդ կերպար է Սամվելը՝ երիտասարդ ազնվական, ով հանուն հայրենիքի սպասում է հայրենադավ ծնողներին.սա, ի դեպ բարդ վիճակ է: Այսօրվա աշակերտը մեծ մասամբ չի ընդունում Սամվելի արարքը.կարելի է նախապատրաստել՝ հատվածաբար ներկայացնելով նրա հոր և քեռու կատարած ավերածությունները, նախճիրը, համաժողովրդական ցասումն ու ատելությունը և այն ամոթն ու վիշտը, որ տանջում է Սամվելին, և նա փորձում է մաքրել հայրենասեր Սամիկոնյան տոհմի պատիվը: Կարելի է առանձնացնել Մաշտոցի և Սահակ Պարթևի կերպարները՝նշելով ժամանակագրական փոփոխությամբ առավել հպարտացել է գաղափարական և հայրենասիրական հազեցվածությունը:

Անչափ հետաքրքիր են նախ վեպի կին կերպարները, որոնցից առանձնանում են Փառանձեմ թագուհին, Աշխենը, Տաճատուհին, Որմիզդուխտ քույրերը: Այս ընթացքում կարելի է

գուգահեռներ անցկացնելե արդեն ծանոթ կերպարների միջև, օրինակ՝ Ծովինարի և Փառանձեմի:

Փառանձեմ թագուհի

«Թող ես կորչեմ, թող ես ոչնչանամ, բայց Հայաստանը մնա»

Ծովինար

«Աղեկն էն է, որ ես երթամ

Ես մեկ ջան եմ, երթամ, կորսվիմ, քանց մեր Հայաստան երկիր ավերի...»

Սամվելի կերպարը հասկանալու համար, նրա վարքագիծը ընդունելու համար անդրադառնում ենք դավաճան իշխանների կերպարներին:

Ուսուցման հաջորդ բաղադրիչը լեզվի և ոճի հարցն է: Վեպի ուսուցման ընթացքում կարելի է ուսուցչի կողմից առանձնացված բառաշարք տալ, հանձնարարել բացատրական բառարանից օգտվելով՝ բացատրել դրանց դիմանկարի, հատվածներ առանձնացնել, փոխադրություն առանձնացնել, փոխադրություն հանձնարարել, 10-րոպեանոց շարադրանք՝ «Սամվել» պատմավեպի ընտանեկան հարաբերությունները», տրվում է բառաշարք և այդ բառաշարքից ըստ սյունակների ներկայացնել պատմաբաներն ու հնաբաները և այլ առաջադրանքներ:

3.«Գևորգ Մարգարետունի» պատմավեպի ուսուցումը

Մուրացանի գլուխգործոցի՝ «Գևորգ Մարգարետունի» պատմավեպի մասին գիտելիքը ձևավորելուց առաջ նախ պետք է ներկայացնել նաև մյուս պատմական գործերը՝ «Ռուզան» պատմական դրաման և «Անդրեաս երեց» վիպակը: Ուսուցիչը համառոտակի կպատմի այս ստեղծագործությունների սյուժեն, պատմական աղբյուրների մասին: Այս կերպարների գրականացումը տեսանելի է դարձնում, թե ինչպես, ինչ նպատատակով հայրենասեր անհատները մնում են որևէ ժողովրդի պատմական հիշողության մեջ, ամեն մի նոր սերնդի սովորեցնում սիրել հայրենիքը, ազգը, քան սեփական կյանքը:

Ուսուցիչը աշակերտին դաս-դասախոսության ընթացքում մանրամասն շարադրում է վեպի պատմական հիմքի, գրության շարժառիթի, սյուժեի և կառուցվածքի մասին: Իհարկե, չի մանրամասնում սյուժեն և կառուցվածքը ստուգելու համար՝ կարդացել է արդյոք պատմավեպը թե ոչ:

Ուսուցիչը նախապես հայտարարում է, որ բանավոր հարցման են ենթարկվելու բոլոր աշակերտները, պատմելու են վեպի տարբեր մասերը: Սա նպաստում է վեպի կառուցվածքի ըմբռնմանը, բանավոր խոսքի զարգացմանը, աշակերտի պատասխանատվության մեծացմանը:

Այս ճանապարհով աշակերտը հստակ պատկերացնում է, որ «Գ.Մարգարետունի» պատմավեպը բաղկացած է 3 մասից, որոնք հետաքրքիր խորագրեր ունեն՝ առած-ասացվածքներ՝ «Կույր աչքը կներե, կույր սիրտը չի ներիլ», «Մի ծաղկով գարուն», «Զիրց փախչողը կրակի մեջ» և այլ:

Այնուհետև սյուժեի վերաբերյալ կարելի է տալ հարցաշար, որից հետո առաջադրանքների ճիշտ պատասխաններն ի մի են բերվում՝ ստանալով ամբողջական ձևակերպում:

Գործնական աշխատանքների մեջ տեղ է գրավելու հետազոտական աշխատանքի տեսակներից մեկը՝ գրական աշխարհագրությունը: Նպատակը կրկին աշակերտի կողմից պատմավեպի ընթերցումն է: Օրինակ՝ 1)Պատմական ի՞նչ անուններ են հիշատակվում

նախադասության մեջ, 2) Հատվածում կան աշխարհագրական անուններ: Թվեք դրանք. Ի՞նչ գիտեք դրանց մասին:

Փոխադարձ կապերի վերահանումը (գրականության և աշխարհագրություն, գրականություն և պատմություն, գրականություն և հ.լեզու) նպաստում է աշակերտների՝ տարբեր առարկաներից ստացած գիտելիքների ամրապնդմանը:

Թեստային հարցաշարերը, որոնք ուսուցողական, ճանաչողական և ստուգիչ նշանակություն ունեն, կօգնեն աշակերտին բացահայտելու շատ հարցերի պատասխանները: Անդրադառնալով կերպարներին՝ նշենք, որ վեպի բոլոր կերպարներ էլ կենդանի, անհատականացված, խորր և բարդ հուզաշխարհով, հասարարակական կյանքի և անձնական ապրումների, հասարարակական և անհատական հակասությունների կրողներն են²:

Դասաժամերին ուսուցիչն ամենայն մանրամասնությամբ անդրադառնում է բոլոր կերպարներին և՛ առանձին, և՛ համեմատական ձևով: Աշակերտների ուշադրությանն է ներկայացնում տվյալ կերպարին վերաբերող, բնութագրող հատվածներ:

Այս ամենի ընթացքում զարգացվում և ընդլայնվում է նաև աշակերտի վերլուծական միտքը, նա պատրաստ է ասելու իր միտքը, տարբերակելու ճիշտն ու սխալը:

4. Դերենիկ Դեմիրճյան

«Վարդանանք» պատմավեպի ուսուցման առանձնահատկությունները

«Վարդանանքը» ավագ դպրոցում անցնելիք III վեպն է: Ուսուցման ընթացքում կարևոր հանգամանքներից է վեպի ռեալիստական լինելը, գրելու շարժառիթը: Հայաստանը նախկին Խորհրդային Միության հանրապետություններից մեկն էր, որ ը 1941 թվականի հունիսի 22-ին ի թիվս այլ հանրապետությունների մտավ գերմանական ֆաշիզմի հետ օրհասական կովի մեջ: Կատարվում է միջառարկայական կապի ապահովում: Բացատրվում է ֆաշիզմի հակամարդկային բնույթը, հիշեցվում Հիտլերի կողմից արված հանրահայտ արտահայտությունը հայոց Մեծ եղեռնի հետ կապված և այս ամենից հետո ուսուցիչը նշում է , որ Դեմիրճյանը պարտավոր զգաց իրեն բարձրացնելու հայերի ազգային ոգին, և դրա

² Հր., Թամրազյան, Դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 10-րդ դասարանի համար էջ 20

ամենահարմար օրինակը 451 թվականի Ավարայրի հերոսամարտն էր: Նա հզոր երևակայությամբ, ոգևորությամբ վերակենդանացրեց պատմական անցյալը: Աշակերտի մեջ ձևավորվում է սթափ հայրենասիրություն:

Ուսուցիչը ներկայացնում է «Վարդանանքի դարաշրջանը»: Կարելի է գուգահեռներ անցկացնել մարզպանական Հայաստանի և ԼՂՀ-ի միջև կրոնական ճնշումը ազգային ինքնությունը կորցնելու ամենավտանգավոր գործոնն է:

Այնուհետև այուժեի յուրացման ստուգման համար մեծ դեր են խաղում ստուգողական հարցումները, վեպի տարբեր հատվածների նյութն ընդգրկող տնային փոխադրությունները (սա կարելի է հանձնարարել վեպի ուսուցման յուրաքանչյուր դասաժամին):

Անդրանդառնում ենք վեպում առկա երկու կոնֆլիկտին՝ հայ-պատմական, վարդանանց և վասակյաններին: Հանձնարարում է «Գրականագիտական բառարան»-ից դուրս գրել բառ-հոդվածները՝ կոնֆլիկտ, հանգույց, գագաթնակետ: Նման առաջադրանքները, թեև դժվար, սակայն մղում են գլտելիքներ ունենալուն:

Կերպարների ուսուցման մեջ առանձնանում են Վարդան Մամիկոնյանի, Վասակ Սյունեցու կերպարները: Պետք է առանձնացնել նաև Վ.Մամիկոնյանի կոչը, որով նա դիմում է Ավարայրի ճակատամարտի մասնակիցներին, կամ ի՞նչն է Վ.Մամիկոնյանի կերպարում ամենակարևորը, ինչպիսի՞ հարցերում է նա անվերապահորեն մեծություն, ո՞րն է նրա կերպարի դրամատիզմը, ինչի՞ց է երևում, որ նա հմուտ զորավար է և նման հարցադրումները պետք է օգնեն աշակերտին ինքնուրույն խոսելու, գրելու:

Աշակերտը Վասակ Սյունու կերպարով սովորում է ատել դավաճանությունը, ազգային շահը ոտնահարող պետական գործիչին: Առանձին դասաժամեր վերլուծելով այս կերպարները՝ ուսուցիչը հանձնարարում է կազմել հակոտնյա նախարարական երկու խմբերի գծապատկերներին՝ գեղջուկ և ազնվական: Անհրաժեշտ է կարդալ Եղիշեի պատմության հատվածները: Օրինակ՝ Մեծ տիկինն իրեն պահում է որպես հայոց եղերամայր, ինչպիսի խոր ցնցումով է ընդունում կեղծ ուրացության լուրը, վեր է կենում անկողնուց և շտապում գերեզմանատուն՝ բոթը ամուսնուն հաղորդելու, նրա մասնակցությունը Ավարայրի ճակատամարտին և այլն: Ավարայրի հերոսամարտը այն թեման է, որով կարելի է վերջնականորեն ձևավորել աշակերտի պատկերացումները արդարացի և անարդարացի պատերազմների մասին: Ավարայրը հայկական դարավոր մտածողության մեջ ինքնապաշտպանության, արժանապատվության, ազգային ինքնագիտակցության

խորհրդանիշն է: Վեպի սյուժեին, կերպարներին, լեզվի և ոճի առանձնահատկություններին հանգամանալից անդրադառնալուց հետո անպայման պետք է նշվեն այն ստեղծագործությունները, որոնք կրկին այս երևույթի մասին են, օրինակ՝ Ներսես Շնորհալու «Նորահրաշ պսակավոր» շարականը, Խաչատուր Աբովյանի «Վերք Հայաստանի», Ռաֆայել Պատկանյան «Քաջ Վարդան Մամիկոնյանց մահը» պոեմը, հատվածը՝ «Հիմի է՞լ լռենք, եղբարք» և այլն:

Պատմավեպերի լեզուն և ոճը

Պատմավեպերի ուսուցման կարևոր խնդիրը նրանց լեզվի ու ոճի հարցերը, որոնց հանգամանալից անդրադառնալը նպաստում է աշակերտի ստեղծագործական ունակությունների զարգացմանը, նրա մեջ կմշակեն հատուկ դիտողականություն:

Ոճի ուսուցման առումով պատմավեպերը հարուստ գանձարան են: Անպայման պետք է անդրադառնալ պատկերավորման միջոցներին, պատմաշրջանի կոլորիտը ընգծող արտահայտչական միջոցներին: Վեպերի ուսուցման ժամանակ բազում տարբեր տեսակի գրավոր աշխատանք հանձնարարման և ստուգման ձևերից կարելի է գործածել հետևյալը՝

1) Բաղադրյալ հատուկ անունները, որ հանդիպում են այս հատվածում, և նրանց ուղղագրական արժեքը:

2) ա. **Պատմաբառեր**, որ կան հատվածում:

բ. **Հնաբանություններ**, որ կան հատվածում:

գ. **Պատմաբառերի և հնաբանությունների տարբերությունը**:

3) Գրական- գրքային և գրական-համագործածական բառերի առկայությունն այս հատվածում:

4) Մեկից ավելի բաղադրիչ բառերի կազմության առանձնահատկությունները, ստուգաբանությունը (օրինակ՝ ապակեբուռ, սենեկապետ, դիպակազարդ և այլն):

5) Բառաշարքից ըստ սյունակների առանձնացրե՛ք պատմաբառերն ու հնաբանությունները. բերդակալ, հիսնապետ, յուր, բոլորշի, օթոց, դիպակ, գեղարդավոր, դշխո(յական) և այլն:

Եզրակացություն

Երկար տարիների փորձը և կատարված հետազոտությունը հանգեցնում են հետևյալ դրույթներին՝

- 1.«Մամվել», «Գևորգ Մարգարետունի», «Վարդանանք» պատմավեպերն ընդ բովանդակությամբ նպաստում են աշակերտի ազգային բնավորության և առողջ հայրենասիրության ձևավորմանը:
- 2.Պատմավեպերը նպաստում են գրականագիտական հասկացություններից աշակերտի գիտելիքների ձեռքբերմանը:
- 3.Նպաստում են միջառարկայական կապերի ամրապնդմանը:
- 4.Պատմավեպերի ուսուցումը արդյունավետ դառնում բնագրի բովանդակությունը գրավոր փոխադրություններով ստուգելը, վերլուծական, գեղարվեստական, ստեղծագործական, կերպարի բնութագիր շարադրություններով, ստուգողական հարցաշարերով:
- 5.Նպաստում է աշակերտի բանավոր խոսքի հստակությանը, դիպուկությանը, ճշգրտությանը:
- 6.Ձևավորում է արժեքային համակարգ, որոնց գիտակցումը հույժ կարևոր է այսօրվա հայ աշակերտի համար՝ հայ ժողովրդի ազգային ինքնությունության պահպանում, անմնացորդ նվիրում հայրենիքին՝ հատկապես վտանգի պահին, բոլոր տեսակի նվաճողական պատերազմների մերժում:

Հայ գրականությունը դպրոցներում ու բուհերում այսօր առավել անտեսված է թվում, այն նեղ ազգային արժեքի է վերածվել այն դեպքում, երբ ուրիշ առարկաներ, ավելի միջազգային ու հեռանկարային լինելով, չունանալով ազգային սահմանափակում, առավել գրավում են ընդունակ աշակերտներին: Չանտեսելով ոչ մի առարկայի դեր, ուզում ենք հիշեցնել, որ հայ աշակերտը պետք գիտության այլ բնագավառները մտնի՝ ազգային ինքնագիտակցության մեծ պաշարով, իսկ դրա նախապայմանը հայ գրականության պսակը կազմող երեք պատմավեպերի յուրացումն է:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- 1.Բաֆֆի «Սամվել»
- 2.Մուրացան «Գևորգ Մարգարետունի»
- 3.Դ.Դեմիրճյան «Վարդանանք»
- 4.Հր.Թամրազյան, Սովոտահայ գրականության պատմություն
- 5.Հր.Թամրազյան, Դասագիրք հանրակրթական դպրոցի 10-րդ դասարանի համար
- 6.Էդ.Զրբաշյան «Գրականագիտական բառարան»
- 7.Հայ գրականություն, Ծրագիր հանրակրթական դպրոցների 9-10-րդ դասարանների համար
- 8.Ռուզան Դոլուխանյան «Պատմավեպի ուսուցումը ավագ դպրոցում»
- 9.Հայ գրականություն, Ուսուցչի ձեռնարկ 10-12-րդ դասարաններ